

i do Ameriky a o budově školy se vyjádřily jako o tak mizerné škole, že ji ještě žádné jiné město nepostavilo. Zdrucující kritika zčásti zachycuje obecné povědomí o tom, že Kříčka své předchozí stavby navrhoval podle vzorů a také že se tehdy pisatelovi článku nelíbila secesní asymetrickost školní budovy: „*Tentokrát Kříčka nekopíroval, nýbrž tvořil samostatně a podle toho škola také vypadá. Jako pták s přeraženými křídly ... Již celkový vzhled školy jest mizerný. Lomené průčelí nepůsobí ladně a přílepek na levo neladnost tu zvyšuje, upomínaje na chlívek u chalupy.*“³⁵ V Kolíně postavil Kříčka ještě jednu školní budovu, Obchodní školu (ul. Karoliny Světlé čp. 135). Ta se dokončovala v době, kdy byl již v zámoří. Mohutná dvoukřídlá budova s dnes již neexistující secesní fasádou nahradila část zbořeného židovského ghetta a její monumentalita zcela narušila ráz této kolínské čtvrti. Po návratu z Ameriky ještě projektoval, i když nepřímo, pro Kolín. Pro výstavu Obchodní a živnostenské komory v Praze navrhl secesní reklamní pavilon kolínské Cikorky.³⁶

V roce 1907 si nechal Kříčka v Praze v Pařížské ulici postavit dům. O dva roky později do tohoto domu přesunul i stavitelskou kancelář a přestěhoval se do Prahy natrvalo. Z nového působiště projektoval, a především stavěl ještě několik staveb.³⁷ V roce 1919 se vzdal stavitelské a architektonické praxe. Následně se věnoval především úkolům, které na sebe přijal jako předseda Pražské městské spořitelny či jako předseda místní organizace Národně demokratické strany na Starém Městě. Kromě toho pracoval v různých funkcích při městské radě a městské technické komisi. Hodně cestoval a věnoval se také mecenášství.³⁸ K architektonické práci se vrátil už jenom jednou, a to v roce 1925, kdy navrhl pro svou milovanou ženu Kateřinu (zemřela v lednu téhož roku) hrobku, stojící v centru hřbitova jeho rodné Libice nad Cidlinou. Do monoptery z černé žuly a kamene byl po své smrti (14. ledna 1948) uložen i Čeněk Kříčka.³⁹

Mgr. Jindřich ZÁHORKA
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
zahorka.jindrich@npu.cz

■ Poznámky

1910 Evangelický učitelský ústav. Opět si zde neodpustil monumentalitu v prostředí malého města. V. Ptáček, *Zpráva Evangelního reformovaného ústavu ku vzdělání učitelů v Čáslavi za první čtyřicetiletí jeho trvání*, Čáslav 1913.

³⁵ *Labské proudy* IX, č. 41, 7. 10. 1904.

³⁶ Fotografie pavilonu byly publikovány ve *Výstavním časopisu Zlaté Prahy*, 1908, č. 14, s. 56. Viz Sládeček (pozn. 1), s. 44. Podle Zubíkové projektoval Kříčka ještě v letech 1913–1914 v Kolíně (ulice Na Petříně čp. 232, 233) rodinný dvougenerační dům. Asymetrický dům je svou podobou v Kříčkově díle natolik výjimečný, že si bez archivní opory nemůžeme být jisti ani dobou jeho vzniku, ani autorstvím. Stavba ve stylu moderny kotěrovského střihu je postavena v kombinaci režného a kamenného zdva. Zcela nezdobenou uliční fasádu člení pouze holé překlady oken, korunní římsa a atika. Po stranách jsou dvě polygonální věže zakončené vyhlídkovými pavilony. Fasáda směrem k severu je prolomena hlubokými lodžemi. Pokud by byl opravdu autorem Kříčka, byla by to zřejmě jednak jedna z jeho posledních realizací obytného domu, jednak by se svou kvalitou a originalitou zařadila do toho nejlepšího, co v Kolíně v prvních dvou desetiletích 20. století vzniklo. Lze ji například srovnat s jedinou kolínskou realizací Maxe Spielmanna z roku 1911 (ul. V Opletkách čp. 257).

³⁷ Městská škola v Zámukách, postavena Kříčkou v roce 1909 podle plánů Karla Pokorného, nebo přehrada Pařížov, postavená v letech 1909–1913 spolu s Vendelínem Dvořákem z Pardubic. František Stupecký, O stavbě vodní nádrže na Doubravě u Pařížova, *Technický obzor* XII, 1914, č. 32–33, s. 183.

³⁸ Viz Sládeček, Čeněk Kříčka (pozn. 1), s. 44. Především ke Kříčkovým osmdesátinám vyšla mnohá „laudatia“, shrnující jeho život a zejména zásluhy, za všechny uvedme: 80 let od narození, *Polabská stráž* XX, č. 8, 18. 2. 1938, s. 2–3. – 80 let od narození, *Hlas demokracie*, 18. 2. 1938.

³⁹ Stavba hrobky byla publikována v časopise *Architekt SIA* XXVI, 1927, s. 184. Článek psal sám Kříčka a doplněn je pouze o redakční poznámku, hodnotící její kvalitu. Kříčkův nekrológ vyšel ve *Středočeských hlasech* III, č. 5, 6. 2. 1948, s. 2.

„Zanechat po sobě vášnou budovu jako památku.“ Řezníčkova vila v Hrubé Skále – Žantově jako ukázka ideového propojení stavebníka s architektem

Z celé řady faktorů ovlivňujících podobu a formování architektury se jako velmi podnětná a přínosná jeví spojitost mezi stavebníkem a stavitelem, jejich vzájemné propojení a spolupráce v rámci tvorby konceptu nového projektu. Studium osobních vztahů, podložené znalostí primárních pramenů, přináší nové možnosti interpretace staveb. Právě památkově chráněná Řezníčkova vila v Hrubé Skále¹ představuje pozoruhodnou ukázkou obytné architektury budované na přelomu 19. a 20. století podnikatelem a vlastencem, jehož touha po „česlosti a starobylosti“ se ideálně snoubila s ražením eklekticky tvořícího architekta, znalého historických stavebních etap i regionálních specifik.

Vila ztělesňuje ideální prolnutí stavební tradice předchozích dob s principy moderního, pohodlného a hygienického stylu bydlení i vlastní reprezentace stavebníka. Zosobňuje tedy příznačný doklad doby svého vzniku, neboť díky silící poptávce prosperující podnikatelské klientely během druhé poloviny 19. století už vila nepředstavuje pouze okrajovou záležitost, jaká se přenechávala stavebním praktikům, ale stává se stejně atraktivním úkolem, jako byly donedávna palác či zámek. Dle Jindřicha Vybírala jsou právě vilové stavby nejběžnější architektonickou zakázkou.² Hruboskalskou vilu lze zároveň považovat za ne zcela běžné stavební zadání, v němž se snoubí architektonické principy

■ Poznámky

1 Příspěvek vychází ze stavebněhistorického průzkumu, zpracovaného v červnu až říjnu roku 2020. Zde i další odkazy na relevantní literaturu a prameny, mj. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Fond Vs Hrubá Skála; SOKA Semily, Archiv obce Hrubá Skála 1850–1945 (1951), JAF 116, pomůcka 540, sign. 04-180; SOKA Semily, Okresní soud Lomnice nad Popelkou (1812) 1850–1949 (1954), NAD 422, pomůcka 788; SOKA Semily, Okresní soud Turnov (1910) 1850–1949 (1950), NAD 425, pomůcka 798. Jarmila Hušková-Šimánková – Alena Řičánková – Jaroslav Zeman, *Řezníčkova vila. Stavebně-historický průzkum*, Liberec 2020.

2 Jindřich Vybíral, *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900 = The Reissig villa in Brno and the reform of the family house after 1900*, Brno 2011, s. 10.

menší zámecké stavby s prvky ryze tradičního lidového stavitelství. Atypická kombinace, znásobená jistou pitoreskností celkového výrazu, ji proto řadí k mimořádně hodnotným ukázkám obytné architektury. Nejednalo se navíc o letní vilu, tedy stavební typ příznačný především pro okolí Prahy, ale o celoročně obývanou rezidenci.³

Charakter domu je založen na neotřelém prolnutí strohosti středověkých hradů, logiky renesančních zámků, malebnosti dřevěných chaloupek a zároveň dobově aktuálního technického řešení, skrytého ovšem za konstrukcí odvozenými z historických forem. Zaujme záměrnou nahodilostí, malebnou nepravidelností a různorodostí, které se snaží o vytvoření vizuální iluze stáří, kouzla daného pozvolnými proměnami staveb během dlouhých století, zde ovšem projektovaných na objednávku. Řezníčkova vila tak zosobňuje ideální propojení představ a požadavků objednavatele s kreativním potenciálem architekta.

Karel Řezníček – podnikatel, cestovatel a vlastenec

Když se stává panství Hrubá Skála (dnes okres Semily) majetkem Jana Lexy z Aehrenthalu, dochází k přestavbě zdejšího pivovaru dle projektu známé pražské firmy Gustava Nobacka (1870).⁴ Pivovar v této době vedl Jan Řezníček sen., který zprvu působil jako podstarší v nárovném pivovaru a jenž si hruboskalský pivovar pronajal v roce 1845. V Hrubé Skále se mu nepochybně nadmíru dařilo, a tak, jak nás informuje kronika obce, „za dobu svého hospodaření nadělal pan starý velikého jmění“. V roce 1880 se stal nájemcem a sládkem jeho druhorozený syn Karel, investor námi sledované vily, který vystudoval sladovnictví na německé technice v Praze (obr. 7). Po smrti rodičů předal pivovar svému staršímu bratru Janovi, sládkovi klášterního pivovaru strahovských premonstrátů. Poté začal hospodařit na statku v Kbelnici u Jičína, zděděném po otci, kde se věnoval především ovocnářství a včelařství. Na svém pozemku tam také založil hřbitov vojáků padlých v roce 1866 v bitvě u Jičína. S Řezníčkovou podporou tak vznikla pozoruhodná secesní kaple s ossariem (1906) podle návrhu ředitele hořické kamenické školy, architekta Václava Weinzettla.⁶ Dokud nebyla postavena hruboskalská vila, žil Karel Řezníček přes zimu v Praze a v letních měsících střídavě pobýval v Kbelnici a Lázních Sedmihorky. Podnikavý statkář vlastnil také hotel *U dráhy* naproti nádraží a hotel *U korunního prince* na náměstí v Turnově, kde se samozřejmě čepovalo hruboskalské pivo.⁷ Řezníček rovněž patřil mezi zakládající členy Klubu českých turistů a Umělecké jednoty v Praze, byl členem

1

Obr. 1. Řezníčkova vila na historické kolorované pohlednici krátce po dostavbě s patrnou břidlicovou střešní krytinou, mlátovou zahradní cestou, treližemi u vstupu a dřevinami okrasné partie zahrady. Archiv obce Hrubá Skála.

Ovocnického spolku pro Království české a také horlivým vlastencem, jak dokládá jeho finanční podpora různých spolků i českého školství.⁸

Do historie se zapsala jeho cesta kolem světa, kterou podnikl s Josefem Kořenským, významným pražským cestovatelem, pedagogem a spisovatelem. Seznámili se v nedalekých Lázních Sedmihorky a následně v letech 1893–1894 absolvovali na svou dobu značně dobrodružnou výpravu, pravidelně sledovanou lokálním tiskem. Kořenský posléze vydal cestopis popisující jejich společné zážitky.⁹ Půvabnou upomínku na cesty představuje tablo od turnovského malíře, etnografa a Řezníčkova bratrance Josefa Prouška, shodou okolností syna svijanského sládky. Na tablu, umístěném v Řezníčkově vile, najdeme fotografické portréty obou cestovatelů, kresbu zemských polokoulí s linií zachycující průběh cesty a na rámu vyřezávané nápisy jednotlivých destinací. Obecní kronika uvádí, že „krásné ukázky práce a umění, jakož i různé zvláštnosti čínské, japonské a různých národů zdobily byt jeho v Kbelnici a později vilu na Žantově“. Část suvenýrů z cest věnoval Řezníček po návratu Náprstkovu muzeu v Praze a zbytek vystavoval, například ve prospěch stavby nové budovy Sokola v Jičíně. V roce 1899 započal Řezníček stavbu vlastního domu a dalších cest s Kořenským se již nezúčastnil.

Karel Řezníček zakoupil pro budoucí stavbu vily usedlost čp. 37 od Jana Horáčka a část

sousedního pozemku v obci Doubravice (dnes součást Hrubé Skály) na samotě Žandov (Žantov, Čandov).¹⁰ Investor domu a zcestovalý milovník umění disponoval značným rozhledem a také výrazným národním cítěním, což se bezpochyby projevilo angažováním architekta Jana Vejrycha. S ohledem na příbuzenské vztahy s malířem Janem Prouskem, autorem knihy *Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách* (1895), se nicméně lze domnívat, že výslednou ideovou koncepcí domu ovlivnil nepochybně i Prousek, který se podílel na výzdobě interiérů (obr. 2).¹¹

Architekt Jan Vejrych a česká neorenesance

Jan Bedřich Vejrych (6. 6. 1856 Horní Branná – 24. 6. 1926 Dobrá Voda u Příbrami) pocházel z prosté rolnické rodiny (obr. 3). Po absolvování

■ Poznámky

3 Srov. zejm. Šárka Koukalová et al., *Letní rezidence Pražanů: Černošice a vilová architektura 19. a 20. století*. Praha 2022, s. 37.

4 Milan Starec – Petr Holub, *Noback vs. Novák: stavitelé pivovarů*, Praha 2019, s. 193–195.

5 František Karban, *Kronika obce Hrubé Skály I*, Doubravice 1931, s. 38.

6 *Listy pojizerské* 5. 7. 1914, s. 3; *Sborník Musejního spolku v Jičíně* roč. II, 1936, č. 1, s. 6.

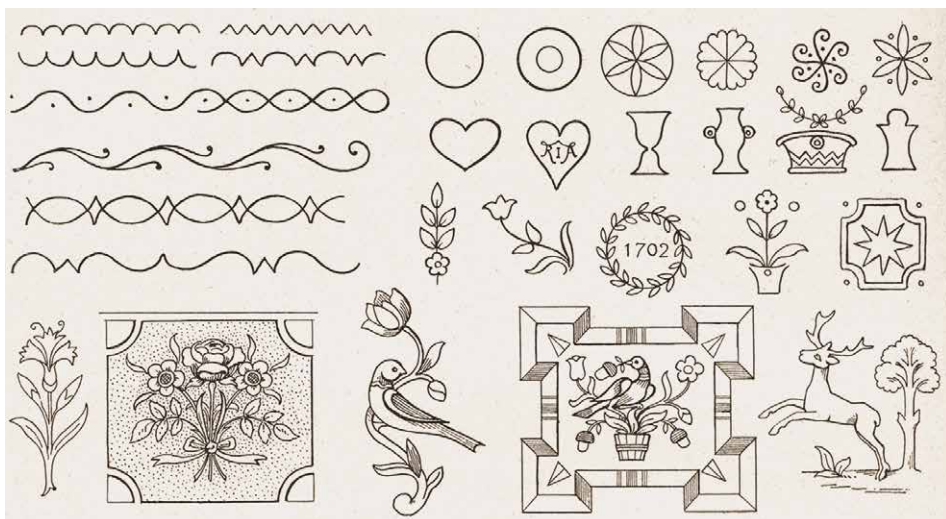
7 Za Karlem Řezníčkem sen., sládkem na Hrubé Skále, *Národní listy*, 21. 7. 1914, s. 3. – David Marek, *Z Velkého Turnova: podoba města v časech nedávno minulých*, Turnov 2014, s. 54.

8 Za Karlem Řezníčkem sen. (pozn. 7).

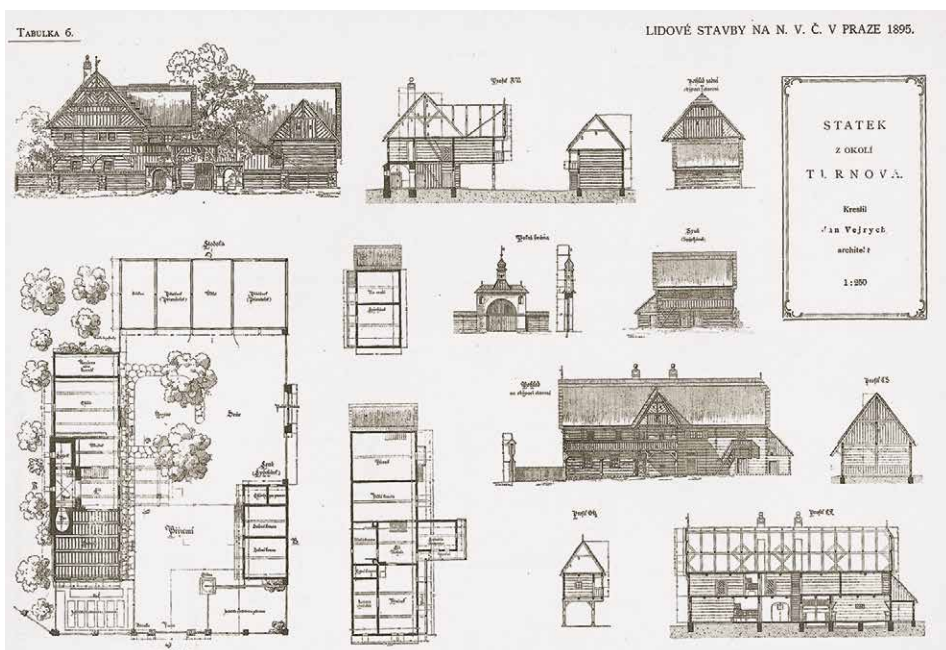
9 Josef Kořenský, *Cesta kolem světa 1893-94. Díl I, Atlantický oceán, Amerika, Tichý oceán, Ostrovy Havajské, Žaponsko*. Praha [mezi 1896 a 1902]. – Idem, *Cesta kolem světa 1893-94. Díl II, Čína, Malajské souostroví, Cejlon, Indie, Rudé moře, Egypt*, Praha: [mezi 1896 a 1902].

10 Karban (pozn. 5), s. 40. – Václav Kotyška, *Úplný místopisný slovník Království Českého*, Praha 1895, s. 1678.

11 Jan Prousek, odchovanec pražské a vídeňské akademie výtvarných umění, reagoval na provolání výtvarného odboru Umělecké besedy (1880) a prováděl soustavnou kresebnou dokumentaci památek lidového stavitelství Pojizeří. Kresby se objevovaly jak v dobových magazínech (*Květy*, *Zlatá Praha*, *Světlozor*), tak i v pracích Aloise Jiráska a Terezy Novákové, věnovaných lidovému domu a jeho vybavení. Miroslav Válka, *Lidový dům a jeho role při formování národní identity*, in: *Prameny a studie. Odkaz Národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče* 56, 2015, s. 150.

2

4

Obr. 2. Lidové motivy zachycené Janem Prouskem, jež sloužily jako inspirační zdroj výzdoby interiérů. Dřevěné stavby starobyly roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách, 1895.

Obr. 3. Architekt Jan Vejrych. SOkA Semily.

Obr. 4. Pojizerský statek vyprojektovaný Janem Vejrychem pro Národopisnou výstavu československou v Praze 1895. Hlavní katalog a průvodce Národopisné výstavy československé v Praze 1895.

nižší reálné školy v Jičíně a vyšší reálné školy v Hradci Králové odešel do Prahy a zapsal se na odbor vodního a silničního stavitelství při Českém polytechnickém ústavu království Českého, kde studoval v letech 1874–1880. Již během studií pracoval a vykonával funkci zednického

políra, kterou, jak podotýká Jan Uhlík, posléze zúročil v rámci vlastní praxe.¹² Po ukončení studia nastoupil do ateliéru pražského architekta Achille Wolfa. Zde získal nejen další pracovní zkušenosti, ale zároveň navázal nové kontakty s potenciální klientelou. V Praze se také seznámil s nakladatelem Antonínem Reinwartem, pro nějž posléze vyprojektoval letní vilu v Černošicích.¹³ Ta představuje architektovu první zakázku z oblasti vilových staveb, na níž lze zároveň sledovat Vejrychem posléze často uplatňované formy, a to především prvky a motivy převzaté z lidové architektury.

V rámci Vejrychovy tvorby a jejího dalšího směřování představovaly důležitý inspirační impuls také dvě stipendijní cesty do Itálie a po Čechách v letech 1886–1888, které absolvovala

3

většina tehdejších architektů. Vejrych rozdělil itinerář na dvě části, českou a italskou, přičemž v rámci české měl v úmyslu „studovati, sbírat, možno-li i měřiti, a snad k reprodukci připravit nejpřednější památky renaissanční šestnáctého století v Čechách“.¹⁴ Po svém návratu v roce 1888 se osamostatnil, založil si vlastní architektonickou kancelář a o pět let později se stal úředně oprávněným stavitelem. Kromě vlastní praxe nelze přehlédnout jeho činnost veřejnou, neboť od roku 1885 byl členem Spolku architektů a inženýrů v království Českém, kde působil v představenstvu, stejně jako v Jednotě stavitelů v království Českém.

Vejrychovo architektonické dílo bylo nesmírně pestré a bohaté, přičemž zásadní platformu tvorby jeho stěžejního období, ohraničeného lety 1888–1901, tvořila česká neorenesanční architektura. Jak uvádí Jan Lhota, „byl obecně známý a šťastný pěstitel dotčeného směru slohového“.¹⁵ V oblasti individuálních domů pak hrál nepřehlédnutelnou roli vliv lidové architektury. Za zmínku jistě stojí, že Vejrych figuroval

■ Poznámky

12 Jan Uhlík, *Architekt Jan Vejrych a jeho tvorba* (diplomová práce), Ústav pro dějiny umění, FF UK, Praha 2014, s. 28.

13 Ibidem, s. 29. – Koukalová (pozn. 3), s. 160–165.

14 Uhlík (pozn. 12), s. 29.

15 Jan Lhota, *Okresní dům v Novém Bydžově*, *Technický obzor* VI, 1898, č. 25, s. 222.

také na Národopisné výstavě československé, pořádané v Praze roku 1895. Působil tak coby člen stavebního výboru a také autor řady objektů, z nichž nejvýznamnější byl pojizerský (turnovský) statek (obr. 4).¹⁶ Průvodce výstavou zmiňuje, že „celé Pojizeří od Krkonoš až k Labi honosí se nejvyvinutějšími a nejbohatšími stavbami lidovými, v nichž poměrně nejnápadněji jeví a zachovává se vliv ušlechtilého slohu doby (renesance) i úrodnost a zámožnost dotýčných krajů. Statek výstavní proveden byl dle návrhu architekta Jana Vejrycha, rodáka Pojizerského, ve způsobu význačném a typickém. Za vzor sloužily mu hlavně stavby v Příšovicích a Přepelích i posloužily mu mnohé motivy v Dolánkách u Turnova (obr. 5).“¹⁷ Vejrych tedy očividně lidovou architekturu v oblasti Pojizeří důvěrně znal a její detailní studium později zúročil i při práci pro Karla Řezníčka.

Jak podotýká Martin Horáček, ačkoliv čeští „renaissanciéři“ nahradili anonymní internacionální neorenesanci domácími formami, nepodařilo se jim docílit specifické rázovitosti historických staveb, která byla výsledkem dlouhodobého vývoje. Proto muselo dojít k jisté reformě, která se odrazila v opuštění požadavku slohové čistoty, a do staveb tak začaly pronikat vlivy lidové architektury, pozdní gotiky či baroka, což byl i příklad Vejrycha.¹⁸ „Jeho štíty, arkýře, balkony, trojdílná a dvojdílná okna působí vždy mile a svěže, úmyslná nepravidelnost velmi případně srovnává se s charakterem slohu.“¹⁹ Úsilí o etablování „nového“ slohu odráží i publikační činnost některých architektů v této oblasti, zejm. Antonína Balšánka, autora knihy *Štíty a motivy attikové v české renesanci: srovnávací studie architektonická* z roku 1902. Balšánek knihu věnoval „slovutným mistrům“ Janu E. Koulovi a Antonínu Wiehlovi, „kteří mají zásluhu, že oživil tradice památek domácích ve výtvorech vlastních, razíce tak cestu svéráznému slohu domácímu“ v době, kdy „tak zv. moderna, zejména vídeňská hrozí záplavou mladému osení české architektury“.²⁰ Horáček dokonce v souvislosti s Vejrychem poznamenává, že se stal zřejmě prvním českým architektem, který svůj komerční úspěch založil na charakteristickém autorském rukopisu, jehož základní esenci tvoří česká renesance, nicméně obohacená o gotické, folklorní a secesní prvky – „česká renaissance, jež s motivy Vladislavské gotiky spojena jest v ladný moderní celek“.²¹

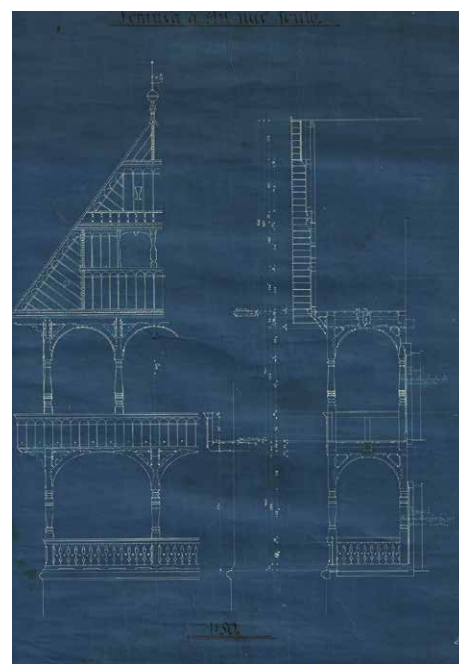
Jednou z prvních staveb tohoto typu byl letohrádek barona Drasche z Wartinberka v oboře pod Kunětickou horou od Františka Schmoranze ml. „Tato práce jest prvním moderním upotřebením slohu české chalupy (provedena r. 1882).

Obr. 5. Jan Vejrych, projekt lomenice a verandy na výkresu z 20. srpna 1899. Archiv obce Hrubá Skála.

Jest věru čeho litovati, že nevešla v širší známost alespoň odborníků. Ale zdejší umělecké kruhy, bohužel, všechno, co ve Vídni vzniká, rádi opomíjejí mlčením, i když se tím upřímným vlastencům nejtrpčí křivda činí.“²² Dlužno podotknout, že to byl právě Schmoranz, který přivedl Jana Prouška k hlubšímu zájmu o lidovou architekturu a její dokumentaci.²³ K dalším významným osobnostem využívajícím tato formální východiska patřili zejména Dušan Samo Jurkovič, dále zmínění Jan E. Koula a Antonín Wiehl, Kamil Hilbert nebo Jan Kotěra, ve své rané tvorbě využívající „hojně motivů lidových, chalupové lomenice, dřeva a barev, ovšem v elegantním svém přepisu, zahlazuje vše barokní v štíhlé a lehké souhře rovných linií. Vykládá se to vlivem Národopisné výstavy, ale mohl působiti i vliv Jurkovičův, a pak tu byla snaha vytvořiti konečně českou villu, český rodinný dům pro lepší se životní úroveň českých lidí, když po léta hlavními stavebníky vill v Praze a okolí byli němečtí nebo němčící boháč“.²⁴

První Vejrychovu zakázku v oblasti individuálního bydlení představovala letní vila Antonína Reinwarta v Černošicích z let 1890–1891, která práci na národopisné výstavě předcházela. Plány vily byly ještě v průběhu stavby prezentovány také v národopisné expozici Všeobecné zemské výstavy v Praze (1891), neboť Reinwart byl předsedou agitačního komitétu.²⁵ Z formálního řešení částečně zděné a částečně roubené patrové stavby vyvstává nepřehlédnutelná inspirace lidovým domem pojizerského typu s loubím, předsaženou pavlačí a náročnými lomenicemi s valbičkami a krytinou ze štipaného šindele. Střechu završovala polygonální věžička s lucernou a makovicí. Naopak poměrně atypický prvek představuje hrázdní aplikované na části patra. V redukované podobě je zde tudíž uplatněn obdobný přístup jako o deset let později v případě Řezníckovy vily.

Dům měl bezpochyby ve vlasteneckých kruzích úspěch, a tak se Vejrych o dva roky později věnuje další zakázce, „rázovitě a nejvýše malebné budově ve slohu české renaissance“, Kozelkově vile v Chlumci nad Cidlinou.²⁶ Jak konstatuje Jan Lhota v *Technickém obzoru*, investor „vypravil a opatřil svůj rodinný dům jak v zevnějšku, tak vnitřku nádherou na venkovské prostředí nevšední a nešetřil nákladu, aby zbudoval sobě rozkošný a vábný útlek, čímž ovšem zároveň přispěl... ku zlepšení poměrů stavebních našeho venkova“.²⁷ Stylovým východiskem

5

■ Poznámky

16 Po skončení výstavy byla část statku (výměnek) přenesena do Ondřejova a posléze, v roce 1928, do Jevan, kde tvoří součást památkově chráněné usedlosti architekta Josefa Fanty. Za laskavou informaci děkujeme Šárce Koukalové.

17 Josef Kafka, *Hlavní katalog a průvodce Národopisné výstavy československé v Praze 1895*, Praha 1895, s. 24.

18 Martin Horáček, *Architekt Jan Vejrych ve Slaném, reformovaná česká renesance a velké stavby na malém českém městě*, in: Lubomír Konečný – Anna Rollová – Rostislav Švácha (edd.), *Od kabaly k Titaniku: Deset studií nejen z dějin umění*, Praha 2014, s. 78–79.

19 Lhota (pozn. 15), s. 223.

20 Antonín Balšánek, *Štíty a motivy attikové v české renesanci: srovnávací studie architektonická*, Praha 1929, s. 7.

21 Jan Vejrych, *Budova obchodního spolku „Merkur“ na nároží Mikulášské třídy a Jáchymovy ulice v Praze*, *Architektonický obzor* IV, 1905, č. 6, s. 24.

22 Gustav Schmoranz, František Schmoranz, in: J. Karásek (ed.), *Spisovatel Čechů dolnorakouských*, 1895, Vídeň 1895, s. 100.

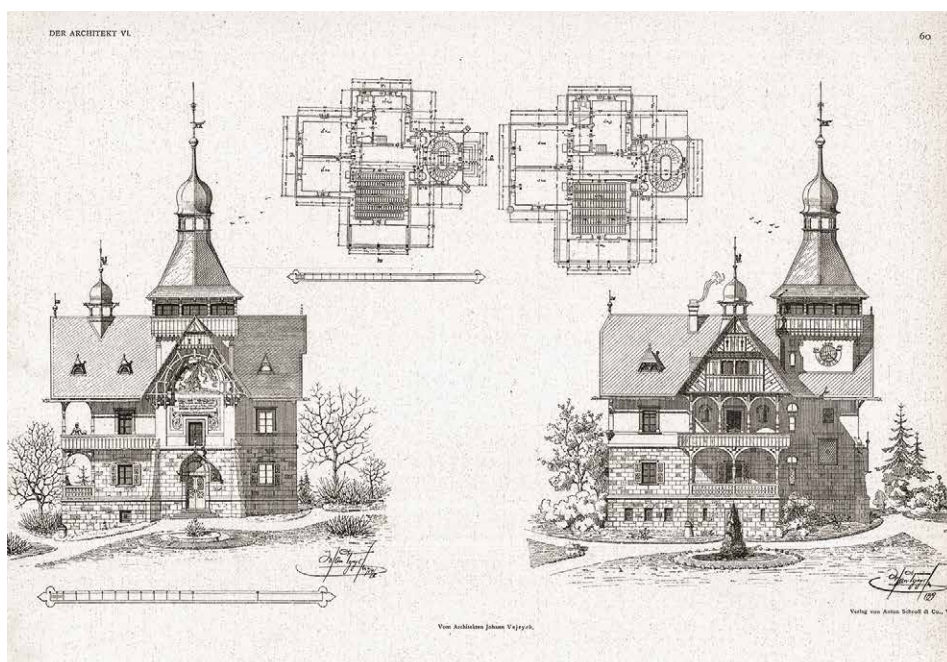
23 Václav Josef Scheybal, *Národopisné dílo Jana Prouška. K stému výročí jeho narození 12. II. 1857 – 2. VII. 1914*, *Český lid* XLIV, 1957, č. 4, s. 157.

24 František Žákavec, *Dílo Dušana Jurkoviče: kus dějin československé architektury*, Praha 1929, s. 72.

25 Koukalová (pozn. 3), s. 161.

26 Jan Lhota, *Rodinný dům pana Zikmunda Kozelky, okresního tajemníka v Chlumci n. C.*, *Technický obzor* II, 1894, č. 23, s. 191.

27 Ibidem.

6

Obr. 6. Jan Vejrych, projekt Řezníčkovy vily publikovaný v revue *Der Architekt*. *Der Architekt* 1900.

Obr. 7. Investor a majitel vily Karel Řezníček. *Kronika obce Hrubé Skály*, 1931.

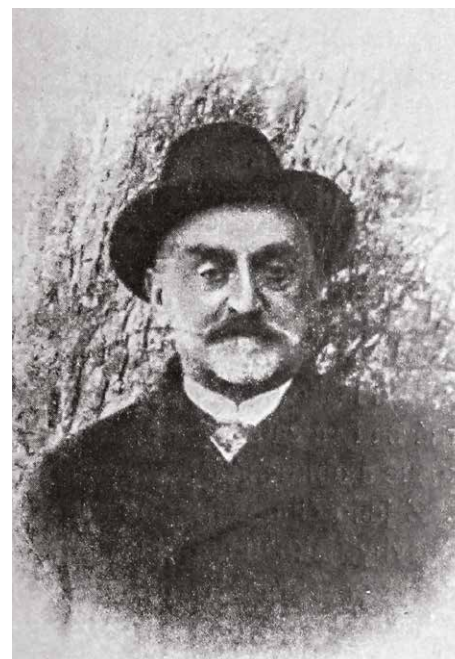
byla opět česká neorenesance, která se projevila zejména v bohatě profilovaných štítech a sgrafitové výzdobě fasád dle vlastních návrhů architekta.²⁸ Třebaže se na stavbě, na rozdíl od předchozí realizace, tentokrát neuplatňují vernakulární prvky, lze říci, že se právě zde ustálil typ „jeho“ vily s dominantou „typické, hezounké věžičky „Vejrychovské“.²⁹ Tento motiv byl architektem dále variován, jak je patrné i na přestavbě zámku v Holovousech.³⁰

Vrcholné práce v oblasti Vejrychovy individuální obytné architektury nicméně představuje dvojice takřka souběžně budovaných objektů. Jedná se o rodinný dům majitele továrny na biče a hnací řemeny Josefa Vosáhla v Dašicích a o hruboskalskou vilu Karla Řezníčka. Oba domy již disponují kompozičně a hmotově vyzrálým řešením, okořeněným prvky české neorenesance, konvenujícími vkusu vlastenecky založených klientů. V případě Vosáhlovy vily byly vypracovány dokonce dvě varianty. Investor specifikoval své požadavky, dle nichž měl být dům patrový, obsahovat nezbytné místnosti (salon, jídelnu, obývací pokoj, ložnici, dětský a hostinský pokoj), slohově se „přidrjeti malebných a účinných forem české renaissance“ a nákladem nepřevyšit 40 000 korun.³¹ Na základě

těchto instrukcí následně Vejrych vypracoval návrh, v němž se objevují pro jeho dosavadní tvorbu ne zcela typické prvky. Jak si všimá Jan Uhlík, vedle oválné schodiškové věže to byl motiv obloučkového štítu nahrazujícího dosavadní volutový.³² Dle Jana Lhoty tyto motivy Vejrych poznal v rámci průzkumu Kirpalova domu při stavbě Hlávčova paláce ve Vodičkově ulici a posléze použil na okresním domě ve Slaném.³³ Druhá varianta již byla pojata ve střednějším, gotizujícím duchu s typickými volutovými štíty. Patrová dvoukřídlá stavba má půdorys ve tvaru písmene L. Dominantou domu je nárožní věž (dnes částečně snižená o lucernu) s bedněným vyhlídkovým patrem a vstupní portikus s dvojicí koželužů ve cviklech, upomínajících na profesi majitele. Vila sice nezapře vlivy české neorenesance, ve srovnání s Kozelkovou rezidencí se však vyznačuje uměřenější plastickou výzdobou a ke slovu se zde více dostává gotika v podobě klenutých interiérů či profilovaných ostění. Dispozice pak zachovává víceméně rozvrh první varianty, kdy došlo pouze k navýšení počtu místností a obytné plochy.³⁴

Inspirační zdroje Řezníčkovy vily

V kontextu Vejrychovy tvorby má hruboskalská vila výjimečné postavení a lze ji bez nadsázky považovat za jeho nejzdařilejší realizaci v oblasti individuální obytné architektury. Zaslouženě jí také byla věnována pozornost odborného tisku, kdy se vedle *Technického obzoru* objevila také v *Architektonickém obzoru*

7

a v prestižní celorakouské revue *Der Architekt* (obr. 6).³⁵ Zmínky o domě zároveň nechyběly takřka v žádném dobovém materiálu věnovaném již tehdy turisticky atraktivnímu Českému ráji.

S jistotou nelze říci, co přivedlo Řezníčka k rozhodnutí oslovit právě architekta Vejrycha, nicméně můžeme předpokládat, že se jednalo o kombinaci hned několika faktorů. Řezníček

■ Poznámky

28 Ibidem, s. 192.

29 Lhota (pozn. 15), s. 223.

30 Jan Vejrych, Přestavba zámku Holovousy, *Architektonický obzor* IX, 1910, č. 9, s. 37–39. – Jan Vejrych, Přestavba zámku Holovousy, *Architektonický obzor* IX, 1910, č. 10, s. 42, tab. 41–45.

31 Jan Lhota, Náčrtek rodinného domu pana Josefa Vosáhla, továrníka v Dašicích, *Technický obzor* VIII, 1900, č. 10, s. 91.

32 Uhlík (pozn. 12), s. 76.

33 Lhota (pozn. 31), s. 92.

34 Lhota (pozn. 31), s. 203–205.

35 Jan Lhota, Rodinný dům pro dvě rodiny pana Karla Řezníčka v Žantově pod Hrubou Skálou, *Technický obzor* VIII, 1900, č. 1, s. 1–3. – Villa pana K. Řezníčka v Žantově u Hrubé Skály, *Architektonický obzor* II, 1903, č. 5, s. 18–19, tab. 23. – Villa. Architekt Johann Vejrych, *Der Architekt* VI, 1900, tab. 60.

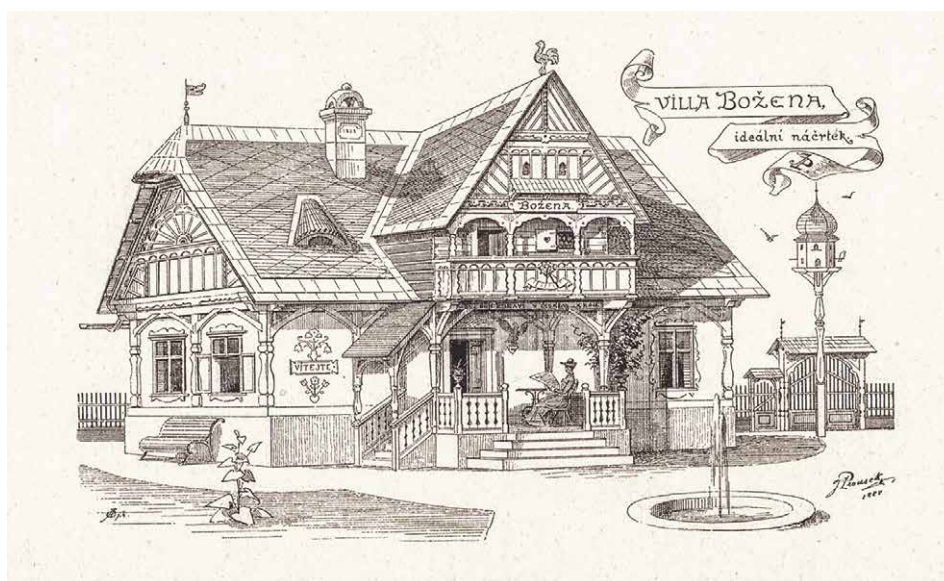
36 Prousek částečně ovlivnil i podobu tzv. České chalupy od architekta Antonína Wiehla. „Tímto materiálem včasně přispěti kulturně národním veřejným snahám bylo mi vlasteneckou povinností i uměleckou ctí...

Obr. 8. Jan Prousek, budova českého národního slohu – Villa Božena. Pod českou střechou. Kalendář paní a dívek českých na rok 1889.

bezesporu Vejrychovo dílo znal ze svých pravidelných cest do Prahy. Dále je možné, že se setkali v souvislosti se stavbou sokolovny v Jičíně, v níž byl Řezníček zainteresován. Vejrycha mohl také doporučit již zmíněný Řezníčkův bratranec, výtvarník Jan Prousek, který se s Vejrychem setkal na jubilejní výstavě, kde prezentoval své kresby a malby, stejně jako později na výstavě národopisné.³⁶

Realizace Řezníčkovy vily byla motivována stavebníkovou snahou zmíněnou v jeho nekrologu. Chtěl „zanechat po sobě vábnou budovu jako památku, jež by byla nejen okrasou krajiny, ale aby měla na sobě ráz ryze český a reprezentovala kulturní moment starobylé architektury. Z díla toho měly vycházeti v kraji vzory nové a nové pro chloubu Českého ráje“.³⁷ Vejrychovým úkolem bylo navrhnout vilu pro dvě rodiny s bytem zahradníka. Ve formálním řešení se měl „přidržit malebných motivů domácí renaissance starého rázu ve spojení s elementy srubových staveb lidových, které právě na Turnovsku nejvíce a ve formě nejvyspělejší se zachovaly“.³⁸ Dům představuje reprezentativní ukázkou výše zmíněné reformované české renesance, jak ji výstižně nazývá Martin Horáček.³⁹ Architekt kombinuje „elementy srubového stavitelství našeho lidu, které najmě ve svém rodném kraji dopodrobna studoval s motivy starobylého slohu českého z konce věku šestnáctého a s přívětelním některých gotických prvků, jež nijak neruší soulad organického celku, naopak, spíše podírají jeho rázovitost“.⁴⁰ Programové přihlášení k české renesanci výmluvně ilustruje i koupě bible z roku 1577 za 15 zlatých, o níž Jan Prousek ve svém dopisu bratranci poznamenává, že „k umístění do věže s obrazem sv. Václava zřejmě by se vhodně hodila jako symbol tradiční z minulosti“.⁴¹

Specifickým požadavkem stavebníka pak byl (stejně jako u Vosáhlových vil) vyhlídkový ochoz na věži poskytující působivý pohled na okolní dominanty, tedy na Hrubou Skálu, Trosky a vrch Kozákův (obr. 1). Vejrych začal na projektu pracovat již na podzim roku 1899, což dokládají nejstarší dílčí partie dokumentace.⁴² Se samotnou stavbou se započalo v roce 1900, jak uvádí Pamětní kniha obce Karlovice: „v roce 1900, posledním roce 19. století, počal stavěti Karel Řezníček, bývalý sládek v Podskalí, na pozemku stavení Horáčkova v Žantově vilu v českém slohu dle plánů architekta Jana Vejrycha z Prahy.“

8

Vzhled a důkladnost stavby dává naději, že to bude jistě budova, jež krásliť bude Český ráj.“⁴³ Vila byla dokončena v roce 1901 a celkové náklady na její realizaci činily 80 000 zlatých. Provedl ji stavitel Jan Kovář z Turnova.⁴⁴

Při vzniku konceptu Řezníčkova domu jistě figuroval také Jan Prousek coby odborný poradce a zároveň příbuzný stavebníka. Za zmínku stojí jeho půvabná kresba ideální vily – budovy českého slohu –, uveřejněná v roce 1889 v Kalendáři paní a dívek českých v rámci příspěvku Pod českou střechou (obr. 8). Cílem bylo definovat „české letní obydlí, villu malebně a svérázně upravenou“ včetně nábytku a umělecké výzdoby.⁴⁵ Zajímavý je také Prouskův dopis z 24. srpna 1901, adresovaný Karlu Řezníčkovi, v němž píše: „přikládám výstřižek z novin týkající se názoru o bydlení a stavění, který by si měli všípiti zvláště zdejší „architekti“, snad bude i tebe částečně zajímat.“⁴⁶ Zmíněný výstřižek obsahuje fejeton uveřejněný v Národních listech 1. srpna 1901 a nadepsaný Prouskem „O stavbách vilovitých obydlí“. Autor v textu popisuje svou návštěvu u starého, o samotě žijícího architekta, kterého okolí nazývá „svobodným zednářem“. Nasnadě je paralela dané postavy s osobností Karla Řezníčka. Prousek v textu zvýraznil pasáže, které mu připadaly zajímavé a v nichž pravděpodobně našel souvislost také s právě dokončovanou hruboskalskou vilou. Odráží se v nich především dobová fascinace dobově aktuálními hnutím zahradních měst: „A což je příkazem božím, že lidé musí bydleti ve velkých městech a domech jako věž vysokých? Dokud nebylo komunikačních prostředků a kdy platila ještě Malthusova theorie, jež permanentně hrozila

lidstvu hladem, měla stavba do výše ještě nějaký smysl. Ale dnes? ... Věru není zapotřebí lepiti dům na dům, či vlastně věž na věž. Máte pravdu, mě by se též líbila Praha z malých rodinných

■ Poznámky

upozorniv zároveň stavebního radu pana architekta A. Wiehla v době kdy projektoval českou chalupu výstavní na studii své, jež došly upotřebení a nezůstaly bez vlivu na stavbu samu.“ Jan Prousek, Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách, Praha 1895, s. 11. – Antonín Wiehl, Česká chalupa na Zemské jubilejní výstavě, Praha 1891, s. 8.

³⁷ Za Karlem Řezníčkem Sen., Sládkem Na Hrubé Skále, Národní listy, 21. 7. 1914, s. 3.

³⁸ Lhota (pozn. 35), s. 1.

³⁹ Horáček (pozn. 18), s. 82.

⁴⁰ Lhota (pozn. 35), s. 2.

⁴¹ Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37. Bezpochyby se jednalo o knihu Biblí česká, to jest všecka svatá Písma obojího Starého i Nového zákona, tzv. Melantrichovu biblí, která náleží k nejvýznamnějším vydáním v renesančních Čechách. Díky vysokému nákladu doznala značného rozšíření a popularity při zachování vysoké umělecké a typografické úrovně.

⁴² NTM, Archiv architektury a stavitelství, fond 62 Vejrych. – Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37.

⁴³ Pamětní kniha obce Karlovice [online], dostupné z: <http://www.karlovice-sedmihořky.cz/0%20obci/Kronika/cela%20kronika.htm>, vyhledáno 17. 11. 2024.

⁴⁴ Karban (pozn. 5), s. 40.

⁴⁵ Tereza Nováková – Jan Prousek, Pod českou střechou. Kalendář paní a dívek českých na rok 1889, Praha 1888, s. 22–39. – Prousek (pozn. 36), s. 10.

⁴⁶ Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37.

9

Obr. 9. Celkový pohled na Řezníckovu vilu od severu s prostými fasádami, v přízemí členěnými pískovcovými štuky, které oživují okenice a drobná lomenice ve vrcholu štítu. Foto: autoři, 2020.

domků se zahrádkami, než ta naše... k reformě té nese jednak palčivá touha velkoměšťáků po venkovském pobytu a potom tak zvané villové čtvrti při hlavních městech... stačilo by, to co bude sevřít železnou svorou zákona... že dovoleno stavěti jen domy nanejvýš jednopatrové a že při každém nutno zříditi zahradu alespoň třikrát tak velikou jako zastavěný prostor... To ideálem dnešního stavebního ruchu. Kdyby šířilo se město do dálky a ne do výšky, jako dosud...“⁴⁷

Prouskávám poučený zájem o architekturu lze sledovat např. v rámci dobové kauzy týkající se úprav staré turnovské radnice, která byla „z pouhého neporozumění místními činiteli, jak zástupci obce, tak staviteli a žel že částečně i přičiněním říditele zdejší c. k. odborné školy, architektonicky zřetelně, prostě zmodernizována a „okrášlena“ cementovými plastickými okrasami“.⁴⁸

Stavební podoba a technické řešení Řezníckovy vily

V souladu s požadavkem stavebníka navrhl Vejrych vilu pro dvě rodiny s tím, že byt Karla Řezníčka byl situován v přízemí, v patře pak byt jeho sestry Františky s manželem Josefem Šimůnkem. Oválné schodiště ve věži zajišťovalo dostatek soukromí tak, aby „tato komunikace nedotýkala se rušivě jedné nebo druhé rodiny“.⁴⁹ Přízemí a patro jsou koncipovány

identicky; v obou etážích se nacházejí 3 pokoje – jídelna a zároveň obývací pokoj, salon a ložnice, které doplňuje kuchyň s navazujícím pokojem služby a koupelna, spojená s ložnicí. Při schodišti na začátku centrální chodby, spojující všechny místnosti, pak byla umístěna toaleta a drobná spížka. Hostinský pokoj se nacházel v podkroví a zvýšený suterén obsahoval kromě sklepa, lednice či prádelny rovněž byt zahradníka a domovníka v jedné osobě.

Podlahy v místech s velkou frekvencí pohybu (chodby, podesty), na toaletách a ve skladech jsou tvořeny dekorativní kameninovou dlažbou, dodanou Mosaikovou továrnou v Rakovníku,⁵⁰ v obytných místnostech byly využity vlýsky. Jednotlivá podlaží pak měla být tvořena tzv. Kleinovým stropem. Vejrych se ale nakonec rozhodl vybudovat část stropů bez travěz, jak uvádí v dopise s plánkem ze dne 23. 9. 1899, adresovaném Řezníčkovi.⁵¹

Nechyběly ani moderní prvky, jako dodnes dochovaný, třebaže nefunkční domovní elektrický zvonek na vstupní bráně a u vchodu do vily. Exteriér v úrovni přízemí a suterénu členily pemrlované pískovcové kvádry, fasády kryla hladká omítka bez členění, což umožnilo, aby práce mohly být „snadno pořízeny domácími pracovníky“ (obr. 9).⁵² V rámci obložení stropů a stěn bylo využito modřínového dřeva s přirozenou kresbou napuštěného fermeží a doplněného pocinovaným kováním, „co do konstrukce moderním, ve formě však staročeské“.⁵³

Pro dodání stavebního materiálu a provádění stavebních prací oslovil Řezníček jak pražské, tak i místní firmy. Z dochovaného konvolutu stavební korespondence tak známe většinu firem podílejících se na stavbě. Schodišťové stupně dodal majitel porfyrových lomů v Tatobitech František Mařan, Kleinovы patentní stropy provedl architekt a stavitel Viktor Beneš z Prahy, železo a hřebíky pocházely z turnovských železářství Josefa Janků a Františka Lusky, stavební dřevo z Hruboskalské strojní pily v Rokytnici a parní pily s mlýnem Jana France v Roškopově, cihly z Aehrenthalské parní cihelny v Nudovojovicích. Mramorové parapety oken dodal Oldřich Ducháček z Královských Vinohrad, dveře, okna a zárubně „největší tovární závod na okna, dveře a portály“ Antonín Baumgartl a syn z Karlína a přípravky na ochranu dřeva vídeňská pobočka firmy Carbolineumfabrik R. Avenarius. Dodavatelem katedrálního skla se stala známá pražská firma Josef Vlasák a fasády měl na starosti umělecký závod sochařsko-štukatérský Antonín Riedl a spol., který zaujímal na trhu s plastickou výzdobou ve své době prakticky dominantní postavení. Rozvrh zahrady, včetně dodávky stromů

■ Poznámky

47 Feuilleton, *Národní listy*, 1. 8. 1901, s. 1.

48 Teprve Prousek upozornil širokou veřejnost, že se jedná o památku „jednoduché domácí renaissance. Sám zobrazil (ač nestavitel) vše, nač hlavně bylo třeba upozornit a stavební rada arch. p. Wiehl při příležitosti pobytu r. 1890 vyslovil s tím svůj odborný souhlas, doporučil fačadu jednoduše sgrafity okrášlit a navrhl k provedení náčrtů architekta prof. J. Koulu, kterýž na požádání městské rady skutečně také r. 1891 návrh učinil. Ale vlivem místních stavitelů a p. říditele c. k. odborné školy a několika laiků rozhodlo se pro plastické vyplnění fačady i změnu zevního štítu a dalších podrobností, ač se upřímní znalci a přátelé českých památek horlivě přimlouvali a zastávali jedině této historické stavby... Sama c. k. centrální komise ve Vídni varovala Turnovské a v poslední chvíli pražský architekt, renaissanční specialista, p. Jan Vejrych zaslal z pouhé lásky k věci náčrtek na slohově správnější restauraci téže radnice“. Veškerá snaha však nakonec vyšla na prázdno a radnice byla upravena dle návrhu místního stavitel Karla Knopa a ředitele místní uměleckoprůmyslové školy Josefa Maliny, s dílčími změnami Jana Vejrycha. Kauze se věnovaly i *Národní listy*, které sice otiskly příspěvek z „kruhů odborných“, nicméně si neodpustily jízlivé dovětky, v němž podotýkají: „jest pravda, že na mnoha místech v milé vlasti naší zachází se s uměleckými památkami ne příliš šetrně, jednak z neporozumění a potom též z jisté účelné schválnosti, však na druhé straně naši páni archaeologové a umělečtí odborníci svůj zápal poněkud přehánějí. A to je také chyba. Památka ceny vynikající, necht se chránit, avšak kvůli každé pěkně provedené římsce, každému originálnějšímu ornamentu a vůbec kvůli zajímavějšímu sem tam detailu, nedbatí všech zájmů ostatních a udržovati mnohdy starou, ohyzdnou polozříceninu, to také není v pořádku.“ *Bestia triumphans, Rozhledy: revue umělecká, politická a sociální* VI, 1896–97, č. 22, s. 1054. – *Denní zprávy, Národní listy*, 29. 7. 1894, s. 2.

49 Lhota (pozn. 35), s. 3.

50 Jako první začala kameninové dlaždice vyrábět továrna v Košťanech (1873) následovaná továrnou v Praze-Hlubočepích a právě rakovnickou továrnou (1883), která se stala jedním z průkopníků tohoto výrobního odvětví v rakousko-uherské monarchii. Zeno Čizmář, *RAKO 130 let: RAKO historie od založení 1883 do současnosti = History of RAKO from 1883 till now this*, Plzeň 2013, s. 6.

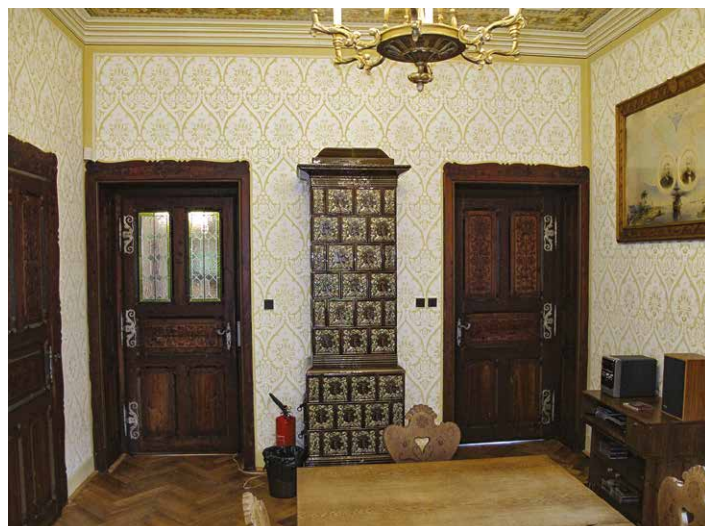
51 NTM, Archiv architektury a stavitelství, fond 62 Vejrych.

52 Lhota (pozn. 35), s. 3.

53 Ibidem; NTM, Archiv architektury a stavitelství, fond 62 Vejrych.

10

11

Obr. 10. Jan Vejrych, interiér salonu s kachlovými kamny, táfováním s připojenými lavicemi a obnovenou výmalbou Jana Prouška s monogramem stavebníka nad dveřmi. Foto: autoři, 2020.

Obr. 11. Jan Vejrych, interiér pracovny v čele s kachlovými kamny s monogramem stavebníka. Na stěně je patrné pamětní tablo z cesty kolem světa s portréty Karla Rezníčka a Josefa Kořenského s vyřezávaným rámem, obsahujícím jednotlivé zastávky a přípisem „Svému bratranci K. Rezníčkovi Jan Proušek Turnov 1894.“ Foto: autoři, 2020.

Obr. 12. Jan Vejrych, jižní průčelí s lomenicí ve formě tzv. horského štítu s pavláčkou se zásuvnými okenicemi, představující nejpoutavější partii domu. Foto: autoři, 2020.

a keřů, zajistil „první a největší závod toho druhu v Rakousku“,“⁵⁴ turnovské zahradnictví Vojtěcha Maška, někdejšího ředitele rohanských zahrad na Sychrově. Maškovo zahradnictví patřilo k dobové špičce a dodávalo semena i sazenice na nejvýznamnější aristokratické a panovnické dvory po celé Evropě. Cibulové květiny zajistila věhlasná nizozemská firma R. van der Schoot & Sohn z Haarlemu.

Vila je příkladem svérázného gesamtkunstwerku. Architektonickému a stylovému řešení odpovídá umělecká výzdoba a nábytek, včetně dílčích detailů – „zdobena jest malbou národních motivů a staročeským nábytkem, slohově k celku přiléhajícím,“ poznamenává obecní kronika.⁵⁵ Jan Proušek zúročil svůj dlouholetý výzkum především v interiérech. Navrhl dekorativní výmalbu reprezentativních místností včetně jejich mobiliáře. Snažil se o „svéráznou úpravu „českých obydlí“, která by přispěla úpravě českého domu doby nové“ (obr. 10, 11).⁵⁶

Gotické prvky se naopak uplatňují v poměrně redukované podobě a na první pohled takřka

nejsou patrné. Stejně jako u Vosáhlovy vily se projevují především v profilaci ostění s přetínanými pruty a na stříšce hlavního vstupu s tzv. oslím hřbetem. Nad vstupem najdeme rozsáhlou malbu s figurou svatého Václava na koni, provedenou technikou „al fresco“. Její autor Láďa Novák vytvořil také fresky v turnovské radnici.⁵⁷ Samotné fasády jsou však, kromě kamenických prvků, takřka bez umělecké výzdoby. Výjimku představují pouze sluneční hodiny s letopočtem 1900 a globem, který zřejmě odkazuje na Řezníckovu cestu kolem světa. Další reliéf pak znázorňuje suroviny a nástroje potřebné k vaření piva, které souvisí s původní profesí majitele vily (ječmen, chmel, sladovnická lopata, hráblo). Střešní krytina byla s ohledem na trvanlivost zvolena břidlicová, „ač slohově prejzy by lépe účinkovaly“.⁵⁸

Jednou z nejpoutavějších partií vily je bezesporu jižní průčelí s bohatě profilovanou lomenicí, inspirované lokální lidovou architekturou. Zahnuje celou řadu charakteristických regionálních prvků, dokládajících Vejrychovo detailní studium a exaktní znalost místního stavitelství (obr. 12). V případě štítu je to například pavlác-ka se zásuvnými okenicemi, kterou Jan Proušek označuje jako „horský štít“, či vyřezávané sloupky (obr. 13).⁵⁹ Působivá brána areálu vily je pak volnou kopií horní brány Dlaskova statku v Dolánkách u Turnova (obr. 14, 15).

Nedílnou součástí vily je zahrada, která na rozdíl od předchozích Vejrychových realizací neměla jen okrasnou, ale díky Řezníckovu zaměření také užitkovou funkci. Plochu o rozloze 1,2 hektaru členily tři části – okrasná v bezprostřední blízkosti vily, zelinářská, jehličnany oddělená od okrasné, a ovocnářská.⁶⁰ Řezníček, inspirován cestou kolem světa, nechal v okrasné části založit arboretum. „Kolem vily zřízen jest

12

■ Poznámky

54 Václav Kudrnáč (ed.), *Adresář a popis politického okresu Turnovského*, Turnov 1903, s. 55.

55 Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37.

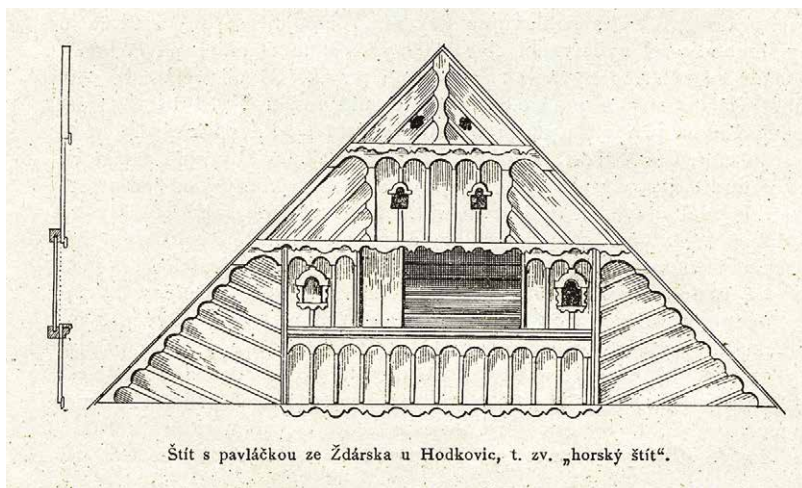
56 Proušek (pozn. 36), s. 8–10.

57 Karban (pozn. 5), s. 40.

58 Lhota (pozn. 35), s. 3.

59 Proušek (pozn. 36), s. 16.

60 Ibidem.

Štít s pavláčkou ze Žďárská u Hodkovic, t. zv. „horský štít“.

13

14

15

16

Obr. 13. Tzv. horský štít, uplatněný i v rámci Řezníckovy vily, na kresbě Jana Prouska. Jan Prousek, *Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách*, 1895.

Obr. 14. Brána Dlaskova statku v Dolánkách, představující inspirační zdroj brány Řezníckovy vily, na kresbě Jana Prouska. Jan Prousek, *Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách*, 1895.

Obr. 15. Celkový pohled na bránu inspirovanou pojizerskou lidovou architekturou. Foto: autoři, 2020.

Obr. 16. Historická pohlednice zachycující celkový pohled na vilu v pozadí se zámkem Hrubá Skála a sousedním pivovarem. Archiv obce Hrubá Skála.

park, kdež pěstovány jsou keře a květiny japonské a čínské,“ uvádí kronika.⁶¹ Do současnosti se však dochoval pouze torzálně a s velkou mírou náletové vegetace, nicméně z původní výsadby stále zůstávají in situ hodnotné původní taxony dřevin.⁶² Ovocná zahrada pak vedle typických jabloní obsahovala také hrušně, švestky, ringle atd. Díky silnému a kvalitnímu vodnímu zdroji přímo na pozemku bylo možno vybudovat vlastní vodojem, z něhož přitékala voda samospádem do celé zahrady i domu. Dodavatelem vodojemu s vodovodem byla První moravská továrna na vodovody a pumpy Antonína Kunze v Hranicích. Vodojem fungoval na poměrně prostém systému tzv. trkače, vynalezeného Josephem Michele Montgolfierem (údajně první trkač byl na našem území zřízen roku 1834 na rohanském Sychrově),⁶³ Kunzova továrna zpracovala také projekt rezervoáru

■ Poznámky

61 Karban (pozn. 5), s. 40.

62 Jedle kavkazská (*Abies nordmaniana*), jedle obrovská (*Abies grandis*), cypřišek hrachonosný (*Chamaecyparis pisifera*, *Chamaecyparis pisifera Aurea*, *Chamaecyparis pisifera Filifera*), douglaska tisolistá (*Pseudotsuga menziesii*), zerav západní (*Thuja occidentalis*), smrk pichlavý (*Picea pungens*), buk lesní (*Fagus sylvatica Atropurpurea*), lípa malolistá (*Tilia cordata*), šácholan Soulangeův (*Magnolia soulangeana*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior Pendula*), liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*), dub letní (*Quercus robur Fastigiata*) a z keřů pěnišník americký (*Rhododendron catawbiense*) a pěnišník měkký (*Azalea mollis*). Archiv NPÚ, ÚOP v Liberci, složka KP r. č. 24145/6-2553.

63 Výstava o historii vodovodního systému na Státním zámku Sychrov [online], dostupné z: <http://previous.npu.cz/pro-odborniky/news/archiv-zprav/>

využívající rozvody systému Wolpert s rozváděcím a čistícím potrubím vybaveným šoupátky.⁶⁴

In arte voluptas

Stylové řešení vily, jehož podoba vychází z kombinace historizujících, secesních i moderních proudů včetně jejich specifických detailů, vypovídá o vysoké úrovni znalosti architektury předešlých epoch i aktuálního stavebního dění. Eklektická kombinace vzniká na základě teoretického zvládnutí rozličných historických slohů, jejich detailního studia a následného uvedení do stavební praxe, to vše s přidanou hodnotou dobově moderních technických řešení a technologických postupů. Jako podstatné se jeví využití místních zdrojů, ať už s ohledem na lokální materiály či funkční zapojení přirozeně místních vodních zdrojů, které zajišťují dostatek vody nejen pro vilu, ale i pro rozsáhlou zahradu. Vila tak zcela naplňuje dobový ideál spojující reprezentativní charakter s praktičností a pohodlím.

Stavbu můžeme chápat jako odraz společensko-kulturních jevů přelomu 19. a 20. století, jako doklad procesu rozvoje občanské a národní společnosti. Hluboce prožívané vlastenecké citění bylo vlastní jak Řezníčkovi, který nezištně podporoval a spoluzakládal ryze české spolky a organizace, tak Vejrychovi, jenž hledal „pravou“ českost ve výrazu historické architektury a snažil se ji aplikovat ve vlastní návrhové praxi. Architekt a investor se také skutečně ideálně setkali ve snaze o zhmotnění poznané historie, vyzdvížení regionálních specifik a obecně vědeckého přístupu k nim, především pak ve smyslu etnografickém. Stavbou zároveň naplnili dobově aktuálními požadavky moderního, pohodlného bydlení. Jako v předešlých historických obdobích však nadále hraje zásadní roli reprezentační funkce vily, dokládající význam osobnosti stavebníka. Navržena je solitérní budova v rozlehlé, vyvýšené zahradě coby z daleka i široka nepřehlédnutelná a nezastupitelná dominant (obr. 16). V jistém smyslu v ní lze dokonce spatřovat hmotu a tvar, které do značné míry konkurují siluetě hruboskalského zámku a dokládají, že i buržoazie „v podzámčí“ si může dovolit honosný příbytek.

Post scriptum

Je nám potěšením přispět do konvoluty prací přátel, kolegů a žáků Petra Macka. Jako pedagog k nám vždy přistupoval vlídně, s pochopením, a především s hlavou otevřenou vůči našim nejrozličnějším myšlenkám a nápadům. Nejen profesně nás formoval jeho entuziasmus a hluboký zájem o architekturu a možnosti její interpretace, často na základě nečekaných

souvislostí. Během přednášek, a především společných exkurzí do terénu jsme zažívali vzrušující momenty překvapivých odhalení a postupného odkrývání principů historické architektury, a to také díky Mackovu autentickému, zapálenému projevu. Svým lidským, nedogmatickým přístupem a otevřenou diskusí své studenty vždy podněcoval k nezbytnému uchopení širších kontextů a mezioborových přesahů. V mnohém tak ovlivnil naše pozdější profesní směřování na poli památkové péče a popularizace historické architektury široké veřejnosti.

Děkujeme a gratulujeme k životnímu jubileu, Petře.

Mgr. Alena ŘÍČÁNKOVÁ, Ph.D.
alena.ricankova@gmail.com

Mgr. Jaroslav Zeman, Ph.D.
NPÚ, ÚOP v Liberci
zeman.jaroslav@npu.cz

Hrst vzpomínek na ateliér stavebněhistorických průzkumů SÚRPMO

Petr Macek a ateliér stavebněhistorických průzkumů

Zjišťuji, že Petra Macka znám více jak půlku svého života. Poprvé jsme spolu seděli od roku 1986 ve stejné kanceláři v SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů), poté po roce 1992 ve stejné pracovně na Fakultě architektury ČVUT, roku 2001 jsme ještě s dalšími kolegy spoluzakládali Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, před rokem 2015 byl Petr jedním ze stěžejních spoluautorů budování dosud největší otevřené expozice v dějinách Národního technického muzea – expozice stavitelství v Centru stavitelského dědictví NTM v Plasích. A to nehovořím o mnoha setkáních na exkurzích, o výletech či výjezdech na zkoumané objekty, o bezpočtu dalších cest. V poslední době jsme se dostali i ke vzpomínání, přičemž období v SÚRPMO bylo určitě tím nejkrásnějším. Proč? To je nutno se trochu ponořit do vzpomínek na tu dobu, do vzpomínek na lidi, kteří nás obklopovali. Pak bude vše jasnější.

Omlouvám se, ale musím začít o sobě. Poté, co se mi nepodařilo studovat archeologii, jsem byl přijat na jednooborové studium historie. To jsem ještě netušil, že jeho hlavním zaměřením bude vychovat z nás lektory předmětu „Mezinárodní dělnické hnutí“, což byl povinný předmět pro všechny vysokoškoláky (vedle jiných veledůležitých povinných předmětů, jako byl třeba vědecký ateismus a další). Na druhou stranu jsme však i v tomto marasmu měli skvělé učitele, kteří nás mnoho naučili, a tak mám na fakultu i pěkné vzpomínky.

Archeologie mi byla uzavřena, ale začal mě lákat meziobor věnující se památkové péči, a hlavně „starým domečkům“ vůbec. Po druhém ročníku se mi podařilo dostat se na letní brigádu do proslulého ateliéru stavebněhistorických průzkumů a od té doby jsem měl jasno.

Po ukončení studia jsem však měl smůlu. Hlavní překážkou dostat se do vysněného ateliéru byl nejvyšší kádrovák podniku SÚRPMO, soudruh L. (jeho jméno si velmi dobře pamatuji), který, nevím proč, ke mně pod rouškou přesládlého úsměvu pojal jakousi zášť. Místo, které mělo být pro mě, pro mě najednou nebylo. On vše zapíral, ale pak místo dostal jeden můj výborný kolega, který o tomto problému vůbec nevěděl. Bylo to absurdní – v SÚRPMO pracoval ne jeden pracovník, o kterého se zajímala státní bezpečnost, ale já měl dveře zavřené. Nikdy jsem se nedozvěděl proč.

■ Poznámky

news/7519-vystava-o-historii-vodovodniho-systemu-na-statnim-zamku-sychrov/, vyhledáno 16. 11. 2024.

⁶⁴ Archiv obce Hrubá Skála, složka domu čp. 37.